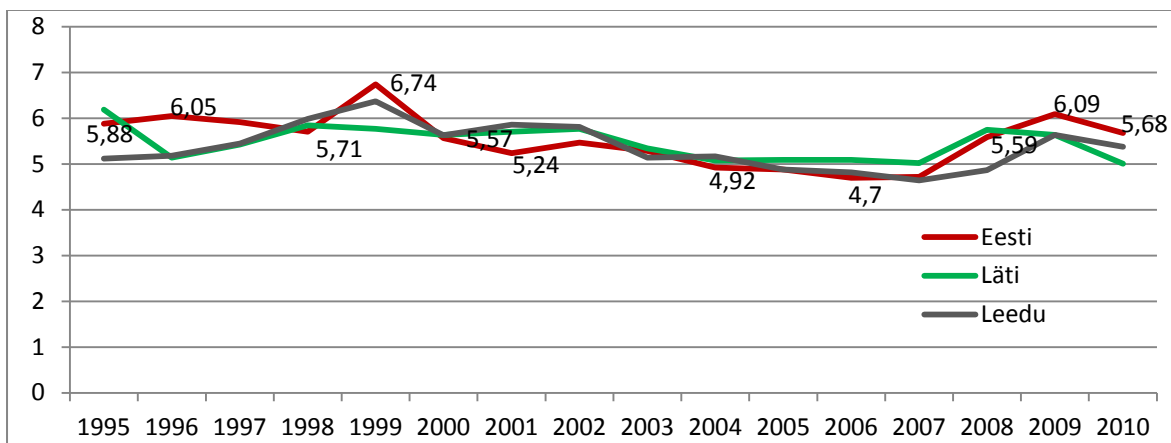


### Pilk muutustele hariduse valdkonnas – Eesti võrdluses Läti, Leedu ja Põhjamaadega

#### Majanduskriisi mõju

Euroopa Liidu riikide haridusvaldkonna andmebaas Eurydice on avaldanud analüüsi, mis käsitleb majanduskriisi mõju haridusvaldkonna rahastamisele aastatel 2000–2012. Analüüs näitab, et majanduskriisi mõju oli tunda paljudes riikides, eriti tugev surve kärpete tegemisele selles valdkonnas oli neis riikides, kus riigivõlg on suur. Majanduskriis mõjutas eriti Iirimaa, Kreeka, Hispaania, Küprose, Prantsusmaa, Leedu, Poola, Portugali, Sloveenia, Slovakkia ja Ühendkuningriigi eelarvelise raha hulka. Ka veel aastatel 2011–2012 kärbiti haridusvaldkonna eelarveid enamikus riikides. Seejuures rohkem kui 5% vähendati rahastamist Kreekas, Itaalias, Küprosel, Lätis, Leedus, Ungaris, Portugalis, Rumeenias ja Ühendkuningriigi ühes osas (Walesis). Vähem kui 5% vähendati eelarvelisi hariduskulusid Belgia prantsuskeelses osas, Bulgaarias, Tšehhi Vabariigis, Iirimaa, Hispaanias, Prantsusmaal, Poolas, Sloveenias, Slovakkias, Ühendkuningriigis (Šotimaal) ja ka Eestis.

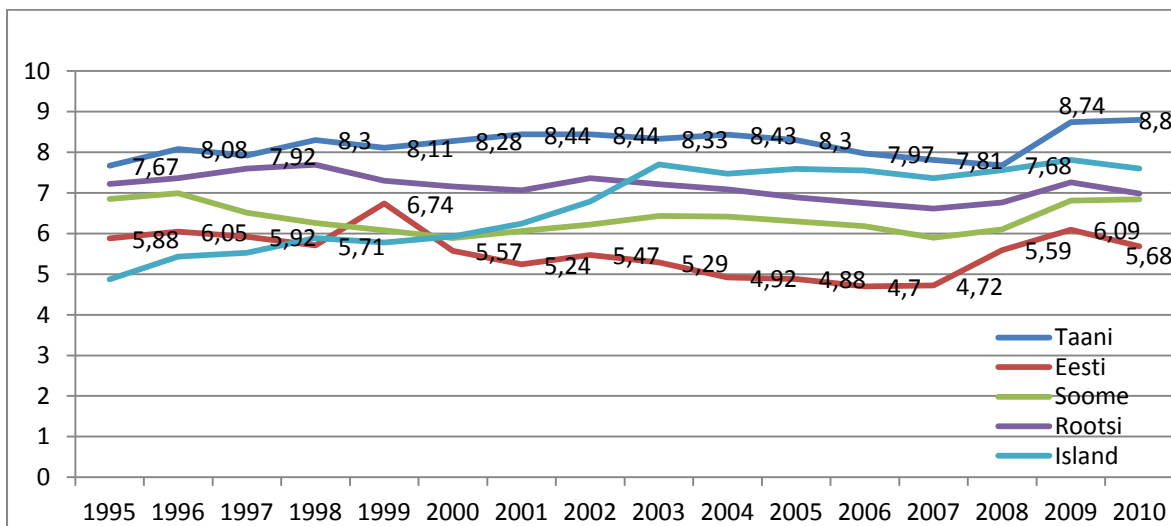
**Joonis 1.** Avaliku sektori kulud haridusvaldkonnale osakaaluna SKP-st Eestis, Lätis ja Leedus (%)



Allikas: Eurostat. Public expenditure on education, Percent of GDP.

<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&plugin=1&language=en&pcode=tsdsc510>

**Joonis 2.** Haridusvaldkonna avaliku sektori kulud osakaaluna SKP-st Eestis, Soomes, Rootsis, Islandil ja Taanis (%)



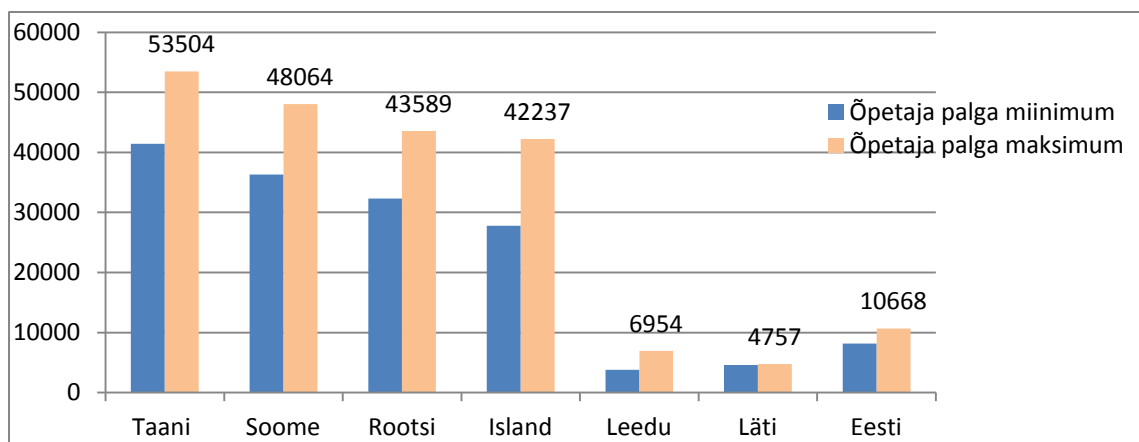
Allikas: Eurostat. Public expenditure on education, Percent of GDP.

<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&plugin=1&language=en&pcode=tsdsc510>

Joonistelt näeme, et viimase 15 aasta jooksul on Eesti haridusvaldkonna osakaal avaliku sektori kuludes muutunud küllaltki suures vahemikus: 6,74% (1999. a) kuni 4,7% (2006. a). Võrdluses lõunanaabritega on Eesti majandussurutise järel taastunud kiiremini. Kuid võrreldes põhjanaabritega näeme, et praeguses tempos jääme me hariduse rahastamise taastamisel Põhjamaadest maha. Eriti võimekas on olnud Taani oma pideva kõrge taseme säilitamisel.

Eurydice'i analüüsi autorid väidavad, et seoses majanduslangusega on haridustöötajate palkade külmutamine ja langetamine olnud üks peamisi mehhanisme hariduskulude vähendamisel. Õpetajate palgad ja lisatasud vähenesid või külmutati peaaegu pooltes EL riikides. Avaliku sektori õpetajate palgad vähenesid Iirimaa, Hispaanias, Rumeenias (2010/11) ja Sloveenias (2011/12); Kreekas, Iirimaa ja Portugalis vähenesid õpetajate palgad mõlemal vaadeldud õppeaastal. Õpetajate palgad külmutati (2011/12. a) kaheksas riigis: Balti riigid, Bulgaaria, Itaalia, Ungari, Slovakkia ja Horvaatia. Tuuakse välja vaid neli riiki, kus 2012. a tõsteti õpetajate palgad kriisieelsele tasemele. Need olid Tšehhi Vabariik, Slovakkia, Poola ja Island. Analüüsis märgitakse, et kuigi Eestis, Lätis ja Leedus palku otseselt ei kärbitud, vähenes inflatsiooni tõttu õpetajate ostujõud siiski.

**Joonis 3.** Üldhariduskooli õpetaja (keskkooli kõrgem aste) palgad Eestis, Lätis, Leedus ja Põhjamaades 2012. a (€)



Allikas: Eurydice andmebaas

Et võrrelda riikide kaupa avalikke kulusid õpetaja töötasule kasutatakse ka indikaatorit, mis näitab õpetajate miinimum- või maksimumpalga suhet sisemajanduse kogutoodangusse elaniku kohta. Selle võrdluse järgi on enamikus EL riikides õpetaja minimaalne kehtestatud aastatöötasu (üldharidus) madalam kui riigi SKP elaniku kohta, kuid õpetaja aastapalga maksimum suurem kui selle riigi SKP elaniku kohta. Eesti, Läti ja Leedu (aga ka näiteks Tšehhi Vabariik ja Slovakkia) viimaste hulka ei kuulu, sest isegi maksimaalne õpetaja palk kõigil kolmel üldhariduse tasandil on neis riikides väiksem kui SKP inimese kohta. Väärib märkimist, et Eesti õpetaja palk (nii maksimum kui miinimum) on siiski lõunanaabrite omast märgatavalt kõrgem.

### Kuidas on muutunud haridusvaldkonna mitte-rahalsed näitajad

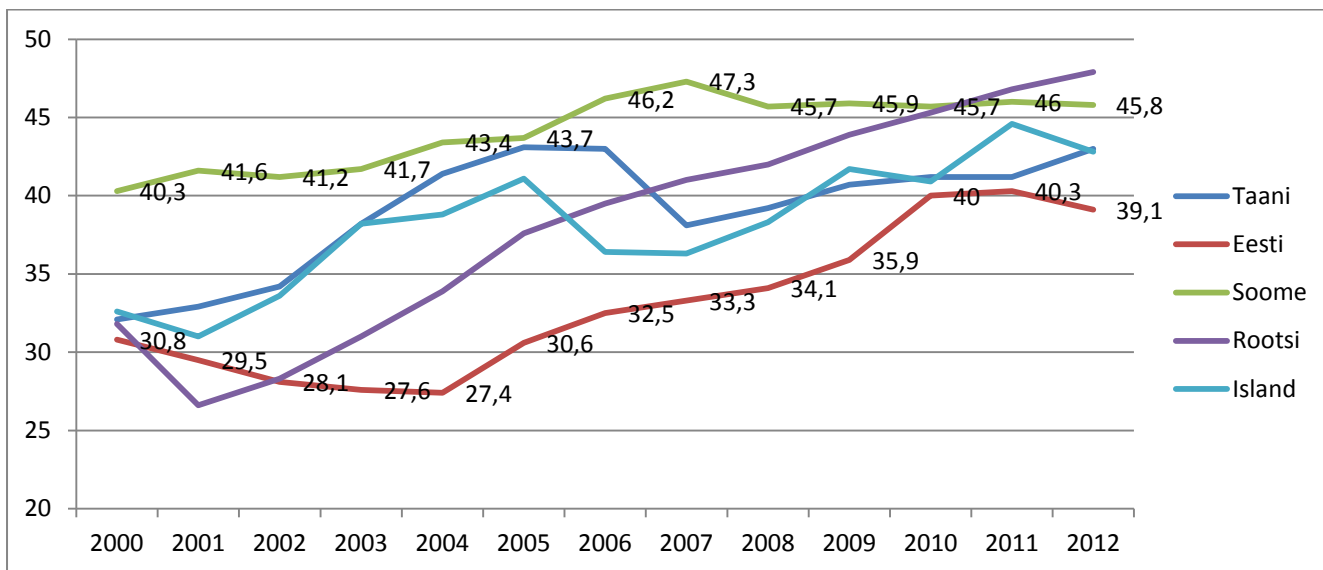
Vaatame kahte indikaatorit: kõrgkoolide lõpetanute osakaalu ning madala haridustasemega noorte osakaalu samaealiste grupis.

Kolmanda haridustaseme õppeasutuse (ülikooli või samal tasemel kõrgkooli)<sup>1</sup> lõpetanute osakaal elanikkonna 30–34-aastaste inimeste vanusegrupis on indikaator, mis mõeldakse Euroopa 2020 ühe strateegilise eesmärgi saavutamise taset. Eesmärgiks on seatud, et aastal 2020 on see näitaja kõigis riikides vähemalt 40%. Eesti on seatud eesmärgile lähedal, võib isegi öelda, et täitis korraks selle kriteeriumi 2010–2011. a. Põhjamaad on selle taseme aga juba mitu aastat tagasi saavutanud. Soome ületas 40% taseme juba 2000. a, Rootsi 2006. a, Taani ja Island 2008. a.

Eestis on viimase 12 aastaga kolmanda taseme õppe edukalt lõpetanud üliõpilaste osakaal kõikunud, kuid üldjoontes siiski tõusnud 30%-lt 40%-ni. Järgnevate aastate statistika näitab, kas muudatused, mis viimasel ajal kõrghariduse valdkonnas on läbi viidud, võimaldavad selle taseme ka säilitada.

<sup>1</sup> Rahvusvahelise standardklassifikatsiooni (ISCED) järgi 5–6 tase.

**Joonis 4.** Kolmanda taseme õppe edukalt lõpetanute osakaal 30–34 a vanuste eagrupid (%)

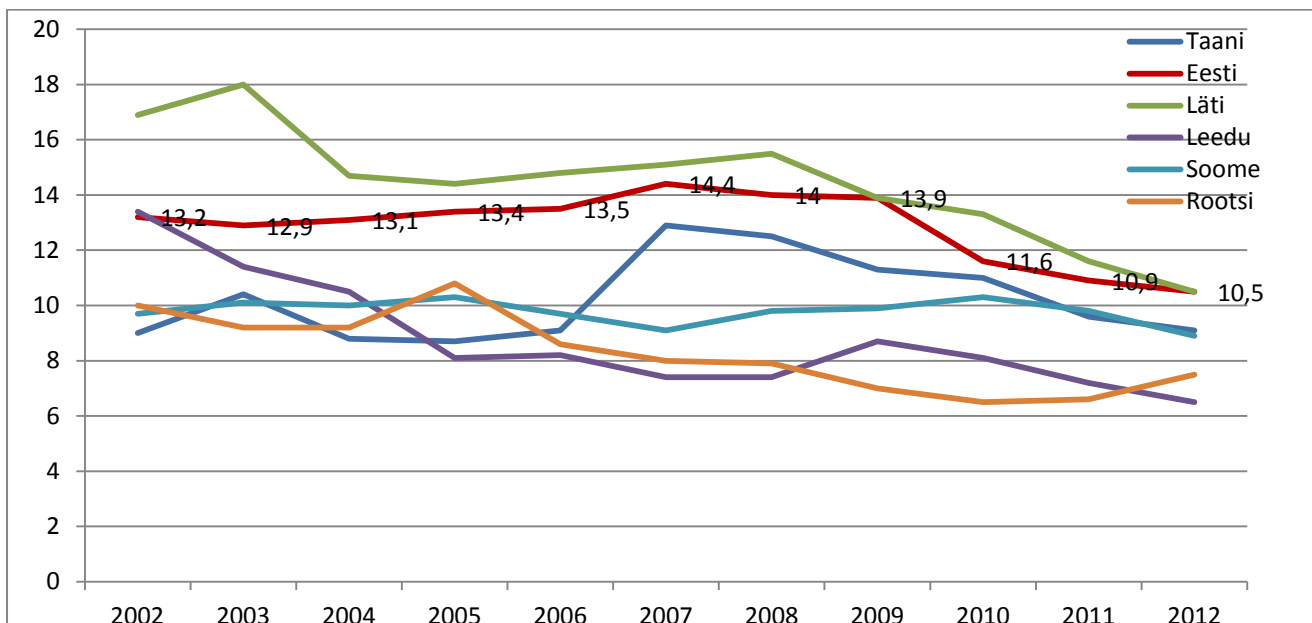


Allikas: Eurostat. Tertiary educational attainment, age group 30-34.

<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&plugin=1&language=en&pcode=tsdsc480>

Teiseks oluliseks eesmärgiks on madala haridustasemega (põhiharidus või madalam) noorte osakaalu vähenemine 18–24 a. vanuste eagrupid alla 10%. See eesmärk oleks tulnud täita juba 2010. aastaks. Ka selle indikaatori järgi on Põhjamaad olnud edukad (v.a Soome aastatel 2006–2010), aga ka Leedus on koolist väljalangemine vaadeldaval ajaperioodil kiiresti ja oluliselt vähenenud.

**Joonis 5.** Õppes mitteosalevate 18–24 a madala haridustasemega mitteõppivate noorte % 18–24 a vanuste noorte eagrupid (põhiharidus või madalam)



Allikas: Eurostat. Early leavers from education and training.

<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&plugin=1&language=en&pcode=tsdsc410>

Eestis, Lätis ja Leedus on madala haridustasemega mitteõppivaid noori 2000ndate alguses olnud suhteliselt palju. Veel eelmisel aastal ei olnud Eesti (ja ka Läti) eesmärgiks võetud 10% taset kindlalt saavutanud. Põhi- või sellest madalama haridusega mitteõppivate noorte osatähtsus 18–24-aastaste hulgas on siiski vähenemas ja eesmärk lähiajal ilmselt saavutatav (joonis 5). Positiivne on ka see, et Eestis on toimunud nihe noormeeste koolist väljalangemise vähenemise suunas. Kui 2007. a oli madala haridustasemega noormeeste osatähtsus tütarlaste omast kolm korda suurem, siis 2012. a on vahe vähenenud, kuigi siiski veel kahekordne. Viimase kümne aasta jooksul on madala haridustasemega noorte osatähtsuse puhul vähenenud ka rahvuslikud erinevused. Kui 2003. a oli madala

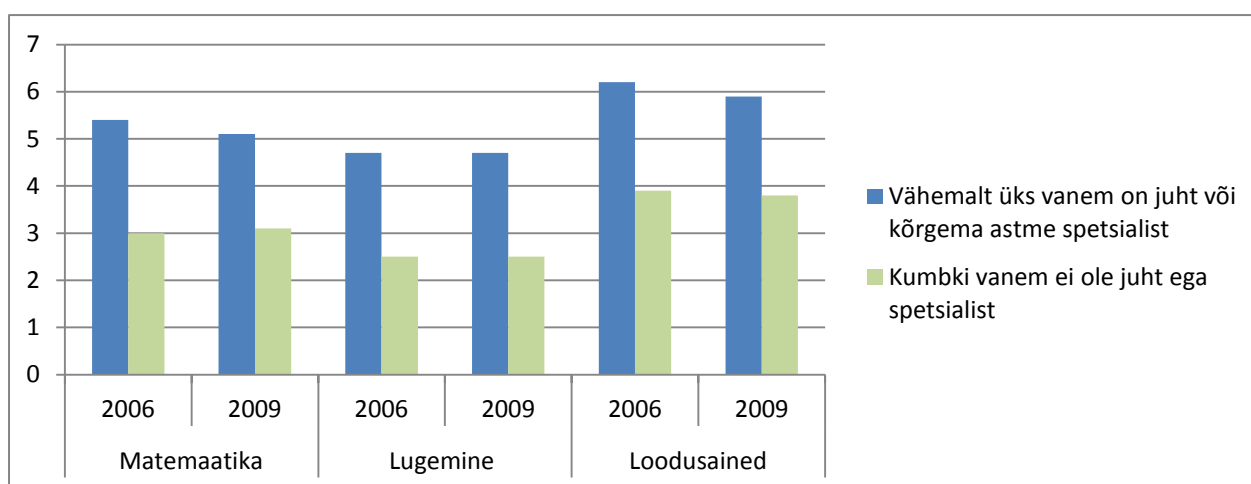
haridustasemega ligi 18% noortest mitte-eestlastest ja 12% noortest eestlastest, siis majandusbuumi ajal muutus olukord vastupidiseks. Pärast 2009. a aga on madala haridustasemega mitteõppivate noorte osatähtsus üldiselt vähenenud nii eestlaste kui ka mitte-eestlaste hulgas.

Kokkuvõtlikult öeldes – Eestis (nii nagu ka Lätis ja Leedus) on vaatamata haridusvaldkonnas töötajate madalamale tasustamisele Põhjamaadega võrreldes noorte inimeste õppes osalemise näitajad muutunud positiivses suunas.

### Põhikoolide tase ja õpilaste PISA testid

OECD korraldatud PISA testide tulemused on näidanud Eesti õpilaste teadmiste head taset. PISA tulemuste analüüsijad on aga väitnud, et Eestil on mitmeid kasutamata võimalusi, mille kaudu õppe taset saab tõsta. Kui võrrelda Eestit Soomega, mille taseme saavutamine võiks olla meile eesmärk, siis on jälgitav väga oluline erinevus. Eesti haridussüsteem võimendab õpilaste erinevat stardipositsiooni, mis tuleneb õpilaste vanemate sotsiaalsest, kultuurilisest ning majanduslikust taustast. Selleks, et võimalikult paljud õpilased saavutaksid paremaid õppetulemusi, peaks kool rohkem kaasa aitama kehva majandusliku ja kultuurilise taustaga õpilaste arengule.

**Joonis 6.** 15-aastaste õpilaste oskused vanemate ametipositsiooni järgi (PISA 2006 ja 2009 punktide alusel)



Allikas: Kristina Lindemann. *Haridus ja oskused elukvaliteedi mõõdikutena. Eesti Statistika. Sotsiaaltrendid / Social Trends 6. Tallinn 2013. (Autori arvutused PISA 2006. ja 2009. a uuringu põhjal.)*

Kuigi omanäoline kool on oluline väärtus, ei välista see tõdemust, et tänapäevase demokraatliku hariduskorralduse oluliseks tunnusjooneks on haridussüsteem, mis tervikuna tagab suhteliselt ühtlase ja kõrgetasemelise tulemuse olenemata õpilase stardipositsioonist.

Marika Kirch  
nõunik  
6508

#### Kasutatud allikad

- Funding of Education in Europe 2000-2012. The Impact of Economic Crisis. Eurydice Report: [http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/thematic\\_reports/147EN.pdf](http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/thematic_reports/147EN.pdf)
- Teachers' and School Heads' salaries and Allowances in Europe 2012/2013. Eurydice Facts & Figyres. [http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/facts\\_and\\_figures/salaries.pdf](http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/facts_and_figures/salaries.pdf)
- Eesti Statistika. Sotsiaaltrendid / Social Trends 6. Tallinn 2013. <http://www.stat.ee/65393>
- How's Life?: Measuring well-being. (2011). Paris: OECD Publishing. [http://www.keepeek.com/Digital-Asset-Management/oecd/economics/how-s-life/education-and-skills\\_9789264121164-9-en#page10](http://www.keepeek.com/Digital-Asset-Management/oecd/economics/how-s-life/education-and-skills_9789264121164-9-en#page10)
- Jaan Mikk, Maie Kitsing, Olev Must, Ülle Säälük, Karin Täht. Eesti PISA 2009 kontekstis: tugevused ja probleemid. Programmi Eduko uuringutoetuse kasutamise lepingu aruanne. Tartu 2012.